

če je delo sploh zagledalo beli dan, bi vedeli povedati tamkajšnji arhivi.

Ko je avtor napisal knjižico, ni pozabil svojega prijatelja v bivši domovini: poslal je en izvod Urbanu Jerinu ter mu, čeravno v svojem spisu ne prizanaša homeopatom, napisal z lastno roko posvetilo v nemškem jeziku, »svojemu šolskemu tovarišu in prijatelju izza mladosti«.

Iz vsega svojega dela se nam Sentimer lepo prikazuje kot zdravnik in človek. Kot zdravnik obtožuje sebičnost 19. stoletja. Temperamentno graja predvsem zaverovanost zdravnikov v lastno znanje, njih napihnenost in domišljavost. Svoj poklic pojmuje zelo visoko. Zdravnik bi moral po njegovem imeti: ljubezen, ki je »mati modrosti«; tenko vest; čut odgovornosti do učnega sveta; čut dolžnosti do potomcev; sočutje do trpečih. Ostro zavrača laike, ki se skušajo vseznalo vmešavati v zdravniške posle, še ostreje pa velike, vplivne osebe, ki bi hotele tudi pri zdravljenju uveljaviti svoje sebične želje.

Osebno je bil Sentimer v medicini in literaturi razgledan. Za javno življenje podarja potrebo po urejevalni oblasti, vendar taki, ki bi prenesla tudi ugovore in grajo; prav tako zaradi reda v bistvu odklanja popolno tiskovno svobodo, postavlja pa cenzuri zelo široke meje. Ljudi presoja trezno in realistično, svest si njihovih prirojenih in pridobljenih slabosti. Čeravno v javnem življenju ne dela razlike med žensko in moškimi — vladarica mu je prav tako dobra kakor vladar — je njegova splošna sodba o ženskah zelo trpka. Zase in vse

moške namreč z bridkostjo ugotavlja, da ženske »tisto bore malo, kar je na njih, s svojo trmo, muhavostjo temeljito skisajo, zasolijo, zagrenijo«.

Stare domovine Sentimer ni pozabil, tamkajšnje prijatelje je ohranil tudi v novi domovini. Slovenske narodne zavesti kot take ni imel, a je v duhu časa, ko je zapustil dom, tudi še ni mogel imeti: nadomestila jo je navezanost na domačo zemljo in njene prebivalce. V svoji knjigi n. pr. posmehljivo zavrača strokovno trditev ruskega profesorja medicine, češ, kako bi verjel v njegovo znanje, če le-ta celo trdi, da je »Zagreb na Sedmograškem, Tržič pa prenese čez Julijske planine na Koroško«. V duhu onega časa je treba razumeti tudi Sentimerjevo pisanje v nemškem jeziku in njegovo izjavo »mi Nemci, ki smo tudi v Nemčiji rojeni in vzgojeni, ki materinega jezika nismo manj sposobni (kot drugi Nemci)«.

OPOMBE

1. Zupni urad v Kranju, rojstna knjiga. — 2. Zontar, Zgodovina mesta Kranja, 391. — 3. Vstopil je v 1. razr. 1798; gl. *Juventus* 1798—1802. — 4. SBL I, 406—407. — 5. Jerinova opomba na Sentimerjevi knjižnici. — 6. Sentimer, Cholera heilbar, 45. — 7. IB 1854, št. 3. z naslovom: Sentimer Florijanu, O zdravniku, Krajncu iz Kranja, pokosenimu od kolere 1830 na Ruskim, v Moskvi. — 8. Če opera Zupanova dejstva, bi Sentimer bil na Dunaju dosegel doktorat. — 9. Kopitar — Zupanu 10. marca 1810, Ist. II, 187. — 10. Kopitar — Zupanu 15. febr. 1810, Ist. II, 186. — 11. Ib. — 12. Gl. op. 5. — 13. Tako v Zupanovi pesmi; Jerinovi biografski podatki na Sentimerjevi knjižnici. — 14. Gl. op. 5. — 15. Tako Zupanova pesem in Jerinov podatek. — 16. Zupan v pesmi. — 17. Sentimer, Cholera heilbar, 69. — 18. O. c. 42. — 19. Zdi se, da skrivnosten spis v nekakem prerokem slogu. — 20. Sentimer, Cholera heilbar, 67. — 21. Jerinov zapisek. — 22. Sentimer, o. c. 67. — 23. O njem SBL II, 245. — 24. Jerinov podatek. — 25. Sentimer, o. c. 55. — 26. Ib., Uvod. — 27. Ib., 48. — 28. Jerin se čudi in o tem ničesar ne ve.

BOURBONI V SLOVENSkih GORICAH

Ob koncu Jurovskega dola v Slovenskih goricah, okolica Maribora, kjer zavije okrajna cesta navzgor proti Ploderšnici, levo pa ilovnatil kolovoz proti Počeniku in Spodnjemu Hlapju, naselij občine Jakobski dol, je krasen pogled na široke vinograde pod visoko belo stavbo vrh Ploderšnice. Tam pelje mimo okrajna cesta proti Velki, Mariji Snežni in Cmureku, ki leži že onstran Mure. Vinogradi padajo strmo v začetek dolinice Šomat, ki sega prav do Sladkega vrha ob Muri. Visoka hiša, ljudje ji pravijo »štok«, in vinogradi, vse leži proti jugu. Ob sončnih dneh je videti svetlo belo hišo prav od mariborskih gričev.

Sem na svoje vinogradno posestvo se je sredi prve svetovne vojne zatekla avstrijska

cesarica Zita, ko je v veliko presenečenje avstrijskih in nemških politikov javnost zvedela, da je skušal avstrijski dvor po posredovanju agilne cesarice Zite doseči separatni mir s Francozi in Angleži. Njeno bivanje sredi teh sončnih vinogradov v Slovenskih goricah je bilo strogo tajno, samo domači viničarji so nekaj slutili o bivanju tajinstvene gospe v tihem »štoku«, kjer tedaj še niti okrajna cesta ni peljala mimo.

Hišo z vinogradi, skupno 19 parcel, je namreč malo pred izbruhom I. svetovne vojne kupila od »Njeg. kralj. visokosti vojvode Roberta iz Parme« sorodnica Zite, »pre-svitla gospa Beatrica grofica Lucchesi-Palli, roj. princesa Bourbon-Parma«, kakor je bila vpisana dne 15. IV. 1914 v zemljiško knjigo.

Prvotno je imel posestvo (zemljiška knjiga pričinja z letom 1882) »njegova presvitlost gospod Adolf Leopold Lucchesi-Palli vojvoda della Grazia« na temelju kupne pogodbe z dne 21. avgusta 1871; a ta ga je prodal leta 1895 kraljevski visokosti Robertu vojvodi iz Parme. Pogodbo so napravili 5. julija 1895 na gradu Brunsee pri Cmureku, kjer je bil glavni sedež te rodbine.

Med drugo svetovno vojno je ostalo zemljiško stanje nespremenjeno. Po osvoboditvi je naša narodna oblast posestvo prvotno zaplenila kot tujo imovino, pozneje pa je bila prenesena lastninska pravica na Šplošno ljudsko premoženje na temelju mirovne pogodbe med Jugoslavijo in Italijo.

V belem »štoku«, od koder je krasen razgled preko daljnih Slovenskih goric, gospodarijo danes bivši grofovski viničarji.

Bourboni so bili tudi lastniki Sladkogorske tovarne lepenke ob Muri. Ko sem v zbirki listin mariborske zemljiške knjige pregledoval posestno stanje dinastije Bourbonov, sem našel njene člane tudi na Sladkem vrhu, ki meji na Ploderšnico; tu je

imela ob nastanku zemljiške knjige veliko posestvo 25 parcel z viničarijami in poslopji Nicoletta vojvodinja della Grazia. Le-ta je menda imela gospodarske težave, ker je posestvo s kupno pogodbo z dne 18. junija 1886 prodala Adinolfu Leopoldu grofu Lucchesi-Palli vojvodi della Grazia. Istočasno je izdala občina Sladki vrh certifikat z dne 18. julija 1886 za vknjižbo zgradbe tovarne za lepenko.

Slednji je posestvo s tovarno vred prodal s kupno pogodbo z dne 3. in 5. julija 1895 lastniku vinogradov na Ploderšnici Njegovi kraljevski visokosti gospodu Robertu vojvodi iz Parme za 45.000 gld.

Vojvoda iz Parme ni dolgo obdržal tovarniškega podjetja in posestva, temveč ga je prodal 5. februarja 1898 Danielu Feuerlöschnerju. Leta 1909 se je podjetje spremenilo v Tovarno lepenke d. z. o. z., pozneje v Jugoslaviji v Sladkogorsko tovarno lepenke, samo da se je leta 1926 vknjižila tovarna Voith iz St. Pöltena v Avstriji kot lastnica strojev v tovarni. Sedaj vodi obrat, ki se je še bolj razvil, delavski svet.

Dr. Avgust Reisman

TOVARNA ČEVLJEV »Zvezda« LJUBLJANA, Vodnikova 42

Iz majhne, za sedanje pojme kmečke hiše se je pred prvo, zlasti pa še pred drugo svetovno vojno in po njej razvila srednje velika tovarna čevljev, katere zmogljivost je znašala v letu 1948 ca. 3.000 parov razne, predvsem težke obutve.

S tem, da se je ta tovarna z vsemi stroji in napravami preselila v prostore bivše tovarne usnja »Indus«, so bili prazni prostori, v katerih je še isto leto pričelo obratovati sedanje podjetje »Zvezda«.

Iz raznih vzrokov je bila zmogljivost tega obrata, ki daje na trg le boljšo obutve, razmeroma nizka, ki pa se je iz leta v leto večala ter znašala:

Leta 1949 4.500 parov, leta 1950 7.500 parov, leta 1951 8.800 parov, leta 1952 10.800 parov, leta 1953 10.900 parov, leta 1954 15.600 parov in leta 1955 30.000 parov (predvidoma).

Ob preselitvi prejšnjega podjetja je bilo več kot polovico obratnih prostorov preurejenih v stanovanjske, preostali pa so tako s stališča še nadaljnjega znatnejšega povečanja zmogljivosti (nad 15%) kakor tudi s stališča zdravstvene zaščite nemogoči.

Zgradba, katere posamezni deli so stari nad ¾ stoletja, zahteva nujne asanacije in večja popravila, kar bi zelo ugodno vplivalo na storilnost dela in zmogljivost obrata, obenem pa bi bile odstranjene sedanje skorajda nevdržne zdravstvene razmere.

Taka sicer nujna asanacija pa je žal gospodarsko neutemeljena in neopravičljiva, saj po-

stavlja regulacijski načrt vprašanje možnosti o nadaljnjem obratovanju tega podjetja v sedanji lokaciji.

Vsako pomembnejše mesto pri nas in tudi drugod ima najmanj po en obrat, ki opravlja enako funkcijo, kot naj bi jo imelo sedanje podjetje Zvezda.

Veliki mehanizirani obrati za serijsko proizvodnjo namreč ne morejo tako naglo slediti modnim tendencam, ki so lastne še prav posebej mestnemu prebivalstvu. Le manjši polmehanični obrati s kratkimi in elastičnimi proizvodnimi trakovi lahko pogosto menjajo tehnološki proces in fabrikacijske programe ob ističasnem enakomernem in racionalnem izkoriščanju tehničnih in strojnih naprav. Manjši polmehanični obrati pa imajo tudi to prednost, da lahko namesto strojnega dela opravijo z ročnim delom tiste operacije, ki so odločujoče za trajanje oblike čevlja, elasticitete in obenem povečujejo trpežnost.

V urejenih tovarniških prostorih bi bilo skraj z istim številom delavstva mogoče doseči znatno povečanje proizvodnje, letno 70.000 do 80.000 parov lahke, moderne ženske in moške obutve, kar bi nekako ustrezalo potrebam mesta Ljubljane.

Dolgoletne tradicije in bogate delovne izkušnje tega kolektiva dajejo zanesljivo jamstvo, da se bo to pod novimi pogoji razvijalo v skladu z razvojem modernega mesta Ljubljane.